

USTAWA O OCHRONIE ZWIERZĄT

Komentarz

redakcja naukowa Emil Kruk

Emil Kruk, Marek Kulik, Grzegorz Lubeńczuk
Michał Rudy, Hanna Spasowska

KOMENTARZE

USTAWA O OCHRONIE ZWIERZĄT

Komentarz

redakcja naukowa Emil Kruk

Emil Kruk, Marek Kulik, Grzegorz Lubeńczuk
Michał Rudy, Hanna Spasowska

KOMENTARZE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 lutego 2024 r.

Recenzentka

Dr hab. Joanna Helios, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego

Wydawczyni

Justyna Zabielska-Musioł

Redaktorka prowadząca

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Violet Design

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne komentarze do artykułów napisali:

Emil Kruk – art. 1–5, 7, 8, 41–44

Marek Kulik – art. 6 ust. 1a, 2 (tezy 92–280); art. 35–40

Grzegorz Lubeńczuk – art. 9–11a, 15–18

Michał Rudy – art. 6 ust. 1 (tezy 1–91); art. 24–27, 33–34a

Hanna Spasowska – art. 12–14, 21–23

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8358-364-8

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

PRZEDMOWA

Oddawany do rąk Czytelników komentarz do ustawy o ochronie zwierząt jest kolejnym tego rodzaju opracowaniem dostępnym na rynku wydawniczym. Jest to jednak dzieło różne od pozostałych. Jego przygotowanie determinowało bowiem przekonanie autorów o konieczności weryfikacji dotychczasowych ocen i potrzebie nowego spojrzenia na wiele zagadnień od dawna opisywanych w literaturze przedmiotu. Ponadto komentarz opracowany został z uwzględnieniem ostatnich zmian legislacyjnych, a także najnowszego dorobku piśmiennictwa i judykatury. Autorzy zajmują w nim stanowisko wobec nowych problemów wykładni i stosowania prawa. Komentarz został przygotowany przede wszystkim z myślą o potrzebach praktyki prawa. Stąd też problematyka teoretyczna została uwzględniona w ograniczonym zakresie, jedynie w tych przypadkach, gdy było to konieczne dla wyjaśnienia istoty opisywanych instytucji. W pracy nad komentarzem autorzy wykorzystali swoje bogate doświadczenie zawodowe zdobyte w działalności naukowej, w szczególności w trakcie realizacji projektów badawczych poświęconych prawnej ochronie zwierząt, ale także doświadczenia praktyczne związane ze świadczeniem pomocy prawnej czy zatrudnieniem w instytucjach sprawujących nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt. Ze względu na swój charakter opracowanie powinno być przydatne w pracach prowadzonych przez legislatorów, osoby wykonujące zawody prawnicze, przedstawicieli organów ścigania, pracowników państwowych organów kontroli, pracowników jednostek doradztwa rolniczego, członków samorządu rolniczego, przedsiębiorców oraz członków orga-

nizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. Autorzy żywią również nadzieję, że opracowanie spotka się z życzliwym przyjęciem środowiska naukowego i będzie stanowiło przyczynek do dalszej dyskusji w przedmiotowym zakresie.

Komentarz jest dziełem pięciorga autorów wskazanych w zestawieniu zbiorczym oraz na kolejnych jego stronach. Za merytoryczną treść i formę wypowiedzi odpowiadają autorzy poszczególnych fragmentów tego opracowania. Każdy z autorów samodzielnie opracował powierzone mu części, wyrażając własne poglądy, których nie należy identyfikować z poglądami całego zespołu. Koordynacja przedsięwzięta w ramach prac redakcyjnych doprowadziła do względnego ujednoczenia opracowania.

Komentarz uwzględnia stan prawny na 1.02.2024 r.

Emil Kruk

WPROWADZENIE

Pierwszym polskim aktem prawnym, który przewidywał humanitarną ochronę zwierząt¹, było rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 1932 r. Nr 42, poz. 417)². W myśl art. 1 tego rozporządzenia (w jego pierwotnym brzmieniu), znęcanie się nad zwierzętami było „wzbronione”, a przez pojęcie „zwierzę”

- ¹ Termin „humanitarna ochrona zwierząt” używany jest w doktrynie prawa na oznaczenie ogółu przepisów i działań mających na celu ochronę zwierząt przed zadawaniem im cierpienia przez człowieka. Jak trafnie ujął to Ludwik Jastrzębski: „Ochrona humanitarna zwierząt należy do typów ochrony przed człowiekiem, przed jego działalnością w sensie najogólniejszym przynoszącą zwierzęciu cierpienie. Wy pł ywa ona z pobudek etycznych, człowieczych, zabraniających zadawania zbędnych cierpień zwierzęciu jako istocie żywej, na równi z człowiekiem. Dokonuje ona jak gdyby personifikacji zwierzęcia, chroniąc jego życie i zdrowie”. Zob. L. Jastrzębski, *Prawo ochrony środowiska w Polsce*, Warszawa 1990, s. 124–125. Na temat pojęcia „ochrony humanitarnej zwierząt” oraz jej rozwoju zob. też: J. Serpell, *W towarzystwie zwierząt. Analiza związków ludzie-zwierzęta*, Warszawa 1999, s. 164 i n.; M. Gabriel-Węglowski, *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008, s. 28 i n.; M. Rudy, *Dlaczego potrzebujemy nowej ustawy o humanitarnej ochronie zwierząt?*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2017/108, s. 73–85; M. Jarosz, *Ochrona zwierząt w Polsce na przestrzeni dziejów*, „Wiadomości Zootechniczne” 2016/3, s. 110–118; J. Miłkowska-Rębowska, *Nowy model humanitarnej ochrony zwierząt – karnoprawne instrumenty ochrony oraz ukształtowanie obowiązków gmin w zakresie przeciwdziałania bezdomności zwierząt*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2012/1, s. 9–33; A. Mazurkiewicz, *Wpływ procesu harmonizacji na polskie standardy prawnej ochrony zwierząt na przykładzie wybranych regulacji unijnych implementowanych do krajowego porządku prawnego* [w:] *Europeizacja prawa ochrony środowiska*, red. M. Rudnicki, A. Haładyj, K. Sobieraj, Lublin 2011, s. 323–337; A. Nałęcz, *Ochrona zwierząt a postęp cywilizacyjny* [w:] *Wpływ przemian cywilizacyjnych na prawo administracyjne i administrację publiczną*, red. J. Zimmermann, P.J. Suwaj, Warszawa 2013, s. 673–685.
- ² W. Radecki, *Ustawy o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 16.

należało rozumieć „wszelkie domowe i oswojone zwierzęta i ptactwo oraz schwytane zwierzęta i ptactwo dzikie, jako też ryby, płazy, owady i t. p.”. Dopiero w drodze art. 1 ust. 1 ustawy z 25.02.1932 r. w sprawie zmiany rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.03.1928 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. Nr 29, poz. 287), który wszedł w życie 22.04.1932 r., rozszerzono pojęcie zwierzęcia, obejmując nim wszystkie dzikie zwierzęta i ptactwo, a nie, jak to było wcześniej, tylko te „schwytane”. Abstrahując od zawartego w przytoczonej definicji rozróżnienia zwierząt i ptactwa, które nie znajduje żadnego uzasadnienia, należy zauważyć, że prawodawca nie ograniczył zakresu przedmiotowego pojęcia, co za tym idzie także zakresu wprowadzanej ochrony prawnej, do kręgowców, ale objął nimi wszystkie zwierzęta – w potocznym rozumieniu tego słowa, a więc z wyłączeniem człowieka³. Co istotne, ogólny zakaz znęcania się nad zwierzętami dotyczył wszystkich zwierząt niezależnie od ich przeznaczenia, a więc także tych przeznaczonych do uboju. Mówiąc inaczej, brak generalnego zakazu zabijania zwierząt czy prawo pozabawienia życia zwierzęcia nie wyłączało możliwości pociągnięcia konkretnej osoby do odpowiedzialności np. ze względu na sposób, w jaki zwierzęciu zadano śmierć⁴. Z kolei w art. 2 określono, co należy rozumieć przez „znęcanie się nad zwierzętami”. Prawodawca uczynił to, stosując egzemplaryczne wyliczenie typowych jego przejawów, z jednoczesnym zastrzeżeniem, że w identyczny sposób należy traktować wszelkie zadawanie zwierzętom cierpień bez odpowiednio ważnej i słusznej potrzeby. Należy przy tym podkreślić, że na gruncie omawianego rozporządzenia jako znęcanie się sklasyfikowano używanie uprzęży, pęt, więzów itp. powodujących ból albo używanie ich w sposób mogący sprawić ból lub uszkodzenie ciała, z wyjątkiem gdy wykorzystanie takich przedmiotów było potrzebne z powodu i w czasie tresury, prowadzonej w interesie publicznym. Podobnie zabronione było używanie zwierząt do wszelkiego rodzaju doświadczeń, powodujących śmierć, uszkodzenia ciała lub ból fizyczny, z wyjątkiem doświadczeń dokonywanych na zwierzętach

³ Zob. <https://sjp.pwn.pl/sjp/zwierze;2547682.html> (dostęp: 10.09.2023 r.).

⁴ Zob. postanowienie Izby Karnej (sek. 3) SN z 6.03.1934 r., 3 K. 851/34, OSP 1935/14, poz. 177; wyrok SN z 6.03.1934 r., 3 K. 885/34, ZOSN-OIK 1934/159; wyrok SN z 2.05.1935 r., 2 K. 375/35, ZOSN-OIK 1936/2.

USTAWA

z dnia 21 sierpnia 1997 r.

o ochronie zwierząt¹

(tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1580)

¹ Przepisy niniejszej ustawy:

1) wdrażają postanowienia:

a) dyrektywy Rady 93/119/WE z 22 grudnia 1993 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas uboju lub zabijania (Dz.Urz. WE L 340 z 31.12.1993, s. 21 ze zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 15, s. 421, ze zm.),

b) dyrektywy Rady 98/58/WE z 20 lipca 1998 r. dotyczącej ochrony zwierząt gospodarskich (Dz.Urz. WE L 221 z 08.08.1998, s. 23, ze zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 23, s. 316 ze zm.),

c) dyrektywy Rady 99/74/WE z 19 lipca 1999 r. ustanawiającej minimalne normy ochrony kur niosek (Dz.Urz. WE L 203 z 03.08.1999, s. 53, ze zm.; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 26, s. 225, ze zm.),

d) dyrektywy Rady 2007/43/WE z 28 czerwca 2007 r. w sprawie ustanowienia minimalnych zasad dotyczących ochrony kurcząt utrzymywanych z przeznaczeniem na produkcję mięsa (Dz.Urz. UE L 182 z 12.07.2007, s. 19),

e) dyrektywy Rady 2008/119/WE z 18 grudnia 2008 r. ustanawiającej minimalne normy ochrony cieląt (Dz.Urz. UE L 10 z 15.01.2009, s. 7),

f) dyrektywy Rady 2008/120/WE z 18 grudnia 2008 r. ustanawiającej minimalne normy ochrony świń (Dz.Urz. UE L 47 z 18.02.2009, s. 5);

2) wykonują postanowienia rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniającego dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 (Dz.Urz. UE L 3 z 05.01.2005, s. 1).

ROZDZIAŁ 1

Przepisy ogólne

Literatura: 2004 IUCN Red List of Threatened Species. A Global Species Assessment, eds. J.E.M. Baillie, C. Hilton-Taylor, S.N. Stuart, Cambridge 2004, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/RL-2004-001.pdf> (dostęp: 14.08.2023 r.); B. Adamiak [w:] B. Adamiak, J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2022; *Anatomia porównawcza kręgowców*, cz. 1 i 2, red. H. Szarski, Warszawa 1987; I. Andrejew, *Kodeks karny – krótki komentarz*, Warszawa 1986; E. Ausems, *The Council of Europe and animal welfare* [w:] *Ethical eye. Animal welfare*, Strasbourg 2006; M. Beblo, *Pogotowie dla Zwierząt łamie prawo?*, <http://www.interwencja.polsat.pl/> (dostęp: 12.10.2023 r.); J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005; B. Błońska, *Relacje pomiędzy krzywdzeniem zwierząt a przemocą stosowaną wobec ludzi* [w:] *Sprawiedliwość dla zwierząt*, red. B. Błońska, W. Gogłóza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, Warszawa 2017; R. Boguszewski, *Źródła zasad moralnych*, Komunikat z badań CBOS 2022, nr 1; A. Breczko, *Od rzeczy do podmiotu. Praktyczne implikacje etyki ochrony zwierząt*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2013/14; A. Choromańska, *Status pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwo znęcania się nad zwierzętami. Uwagi na tle wyroku Sądu Najwyższego z 16 stycznia 2014 r. (VKK 370/13)* [w:] *Przeciwdziałanie międzynarodowej przestępczości przeciwko środowisku naturalnemu z perspektywy organów ścigania*, red. W. Pływaczewski, A. Nowak, M. Porwiesz, Szczytno 2017; J. Człowiekowska, *Zasada współdziałania organów admi-*

Art. 1. [Podstawowe obowiązki wobec zwierząt; odpowiednie stosowanie przepisów o rzeczach]

1. **Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę.**
 2. **W sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy.**
 3. **Organy administracji publicznej podejmują działania na rzecz ochrony zwierząt, współdziałając w tym zakresie z odpowiednimi instytucjami i organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.**
1. Artykuł 1 ust. 1 u.o.z. stanowi, że zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Zmiana polegająca na uznaniu przez prawodawcę, że zwierzęta nie są rzeczami, jest określana w polskiej literaturze jurystycznej mianem dereifikacji (odprzedmiotowienia). Dereifikacja oznacza uznanie, że obiekt traktowany wcześniej jak rzecz nie jest rzeczą. Jest to antonim określenia „reifikacja”, który z kolei oznacza traktowanie istoty żywej jak rzeczy. Jak słusznie zauważa G. Lubeńczuk: „Dereifikacja, której dokonuje art. 1 ust. 1 u.o.z., ma jednak wyłącznie wymiar normatywny i wywołuje skutki tylko w zakresie postrzegania zwierzęcia przez ustawodawcę. Dereifikacja nie czyni zwierząt istotami żywymi, tak samo jak ich wcześniejsza reifikacja nie pozbawiała ich tego przymiotu. Zwierzęta nie są bowiem rzeczami z samej swojej natury i żadna regulacja prawna nie może tego zmienić. Treść art. 1 ust. 1 u.o.z. nie przesądza też o sposobie postrzegania zwierzęcia w ujęciu biologicznym, weterynaryjnym, czy filozoficznym. W swej istocie dereifikacja jest tylko pewną koncepcją normatywnego postrzegania zwierzęcia w kontekście określenia prawnych granic przysługującego człowiekowi władztwa nad zwierzęciem i konieczności zapewnienia zwierzęciu ochrony prawnej”².

² G. Lubeńczuk, *The concept of the normative dereification of an animal in Polish law*, „Studia Juridica Lublinensia” 2021/5, s. 415–416.

2. Data wejścia w życie ustawy o ochronie zwierząt, tj. 24.10.1997 r., stanowi cezurę w kształtowaniu pozycji prawnej zwierząt w Polsce. Do tego czasu zwierzęta pozostające we władztwie człowieka (bez względu na ich rodzaj) były traktowane jako rzeczy ruchome, będące przedmiotem własności oraz innych praw rzeczowych³. Dotyczyło to również zwierząt wolno żyjących (dzikich), które zostały objęte w posiadanie samoistne⁴. Warto przy tym podkreślić, że już wtedy w doktrynie wyrażane były wątpliwości dotyczące charakteru prawnego zwierząt, wynikające z ich biologicznej natury. Ze względu na ich zdolność do poruszania się oraz odczuwania (zwłaszcza bólu i strachu) zwierzęta postrzegano jako „specyficzne przedmioty stosunków cywilnoprawnych”. Formułowano też postulaty wyrażające potrzebę ochrony zwierząt „w rozsądnych granicach”⁵ oraz ich

³ W rozumieniu art. 45 k.c. „rzeczami są tylko przedmioty materialne”. Z definicji tej wynika, że rzeczami w rozumieniu prawa cywilnego są materialne części przyrody w stanie pierwotnym lub przetworzonym, na tyle wyodrębnione (w sposób naturalny lub sztuczny), iż w stosunkach społeczno-gospodarczych mogą być traktowane jako dobro samoistne. Zob. E. Skowrońska-Bocian, M. Warciński [w:] *Kodeks cywilny*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2020, art. 45; P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, red. J. Ciszewski, LEX/el. 2023, art. 45.

⁴ W orzecznictwie sądowym utrwalił się pogląd, że zwierzęta w stanie wolnym niebędące rzeczami, lecz przedmiotami materialnymi niczymi, przez zawładnięcie nimi i objęcie w posiadanie samoistne stają się rzeczami oraz przedmiotami prawa własności. Po wejściu w życie ustawy o ochronie zwierząt pogląd ten w zasadzie zachował aktualność, z tą różnicą, że od chwili zawładnięcia zwierzęciem żyjącym w stanie wolnym staje się ono przedmiotem własności, ale nie staje się rzeczą. Co nie zmienia faktu, że w sprawach nieuregulowanych w komentowanej ustawie do takich zwierząt należy odpowiednio stosować przepisy dotyczące rzeczy. Zob.: orzeczenie SN z 9.03.1973 r., I CR 58/73, NP 1974/9, poz. 1211, LEX nr 2711470; uchwała SN z 12.04.1988 r., III CZP 22/88, OSNC 1989/9, poz. 136, LEX nr 3474.

⁵ M. Pazdan, § 64. *Pozycja prawna zwierząt* [w:] *System Prawa Prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Legalis 2012 i przywołana tam literatura. Inny pogląd prezentuje J. Białocerkiewicz, który uważa, że nie do zaakceptowania na gruncie prawa pozytywnego jest dwoistość polegająca na tym, iż dana jednostka jednocześnie nie jest rzeczą i nią jest. Jego zdaniem: „Dereifikacja oznacza, że zwierzę staje się podmiotem w prawie publicznym i prywatnym z ograniczeniem dotyczącym sfery ekonomicznej. Pozostaje tylko sprecyzowanie tej podmiotowości co do jej charakteru i zakresu”. Zob. J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005, s. 107.

dereifikacji⁶. Postulaty te znalazły swoje odzwierciedlenie w przepisach ustawy o ochronie zwierząt, która w art. 1 ust. 1 przesądza o tym, że „zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą”. Jak więc widać, za taką kwalifikacją prawną zwierząt przemawiają przede wszystkim względy humanitarne (emocjonalne). Choć sam zwrot odnoszący się do zdolności odczuwania cierpienia nie posiada charakteru normatywnego, a jego przydatność do wyznaczenia zakresu przedmiotowego dereifikacji jest ograniczona. Trudno byłoby bowiem przyjąć, że ustawodawca w prosty sposób założył, iż wszystkie zwierzęta posiadają taką zdolność. Podobnie jak trudno jest, nawet w obecnym stanie wiedzy naukowej, jednoznacznie rozstrzygnąć, które z nich takiej właściwości nie posiadają⁷. Dodatkowo zagadnienie to komplikuje aktualne brzmienie art. 2 u.o.z., który określa jej zakres przedmiotowy, wskazując, iż ustawa ta reguluje postępowanie ze zwierzętami kręgowymi⁸.

3. Dereifikacja zwierząt nie oznacza ich personifikacji ze skutkiem w postaci upodmiotowienia⁹. Co za tym idzie zwierzęta nie mają zdolności prawnej (tj. zdolności do tego, aby być podmiotem praw i obowiązków). Ustawodawca może to zmienić. Podmiotowość prawna jest bowiem właściwością normatywną. Jednak z oczywistych względów przyznanie zwierzętom zdolności nabywania oraz posiadania praw skutkowałoby potrzebą ustanowienia dla nich kuratora, co wiązałoby się z licznymi i bardzo poważnymi komplikacjami natury praktycznej. Warto więc

⁶ E. Łętowska, *Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja* [w:] *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, red. A. Szpunar et al., Łódź 1997, s. 71–92.

⁷ W. Radecki, *Ustawy...*, s. 46.

⁸ Por. uwagi M. Goettela, który stoi na stanowisku, że niezależnie od aktualnego brzmienia art. 2 u.o.z., ustawodawca nie ogranicza „mechanizmu dereifikacji” wyłącznie do kręgowców. M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia...*, s. 46.

⁹ Jak słusznie stwierdził M. Nazar: „Prawo podmiotowe, *ex definitione* może być związane tylko z podmiotem, nie zaś z obiektem, który podmiotowości (osobowości) prawnej w sensie normatywnym nie ma. Coś co nie jest rzeczą nie staje się *ipso iure* podmiotem stosunku prawnego. Element przedmiotu stosunku cywilnoprawnego mogą stanowić nie tylko rzeczy (...), zaś podmiotowość prawna jest cechą normatywną przyznawaną przez normę prawną”. Zob. M. Nazar, *Normatywna dereifikacja zwierząt – aspekty cywilnoprawne* [w:] *Prawna ochrona zwierząt*, red. M. Mozgawa, Lublin 2002, s. 138.

podkreślić, że ochrona zwierząt nie wiąże się z koniecznością wyposażania ich w prawa podmiotowe. Przedmiotowy cel można osiągnąć, wprowadzając nakazy właściwych zachowań ludzi względem zwierząt oraz skutecznie egzekwując wynikające z nich obowiązki¹⁰. W każdym razie konstrukcja prawa podmiotowego nie powinna być w tym przypadku przeceniana, a już z pewnością nie jest jedynym instrumentem (jak to jest czasem przedstawiane w literaturze)¹¹, za pomocą którego można efektywnie chronić wartość, jaką jest dobrostan zwierząt¹². Dla jasności warto też podkreślić, że aktualnie w polskim porządku prawnym wyróżnia się tylko trzy kategorie podmiotów, które mogą posiadać prawa i obowiązki. Są to: osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym przepisy szczególne przyznają zdolność prawną¹³. Ten stan rzeczy uznawany jest przez niektórych przedstawicieli doktryny za przejaw „antropocentrycznego, «zachodniego», paradygmatu zarówno w filozofii prawa, jak i w praktyce jego tworzenia”¹⁴.

4. Jeśli zaś chodzi o określenie zakresu normatywnego zasady dereifikacji, to należy wskazać, że art. 1 ust. 1 u.o.z. odnosi się do całego systemu prawa, o czym przesądza treść art. 1 ust. 2 u.o.z., zgodnie z którym w sprawach nieuregulowanych w ustawie o ochronie zwierząt stosuje się

¹⁰ E. Kruk, *Legal Status of Animals in Poland*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021/3, s. 119–131.

¹¹ Zob. np. J. Białocerkiewicz, *Status...*, s. 264–267; A. Breczko, *Od rzeczy do podmiotu. Praktyczne implikacje etyki ochrony zwierząt*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2013/14, s. 17–28; A. Elżanowski, T. Pietrzykowski, *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa*, „Forum Prawnicze” 2013/1, s. 24–27; T. Pietrzykowski, *Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2015/2, s. 253–258; D. Probučka, *Prawa zwierząt*, Kraków 2015, s. 305–311; M. Janowski, *Status prawny zwierząt a ich kategoryzacja biologiczna*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2020/4, s. 36–41.

¹² Por. uwagi Z. Radwańskiego dotyczące tzw. refleksów prawnych. Zob. Z. Radwański, *Koncepcja praw podmiotowych osobistych*, RPEiS 1988/2, s. 15.

¹³ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998, s. 157 i n.

¹⁴ A. Kalisz, D. Pawlicka, *Od ochrony prawnej ku prawom zwierząt – między świadomością moralną a prawną. Ewolucja podejścia na przykładzie orzecznictwa sądownoadministracyjnego*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2022/2, s. 53.

do zwierząt odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy. Oznacza to konieczność uwzględnienia podczas interpretacji wszelkich przepisów odnoszących się do zwierząt (niezależnie od ich przynależności gałęziowej) okoliczności, że zwierzęta są istotami żyjącymi, zdolnymi do odczuwania cierpienia, a człowiek jest im winien poszanowanie, ochronę i opiekę. W każdym razie zawarte w takich przepisach postanowienia dotyczące rzeczy mogą znaleźć tylko „odpowiednie” zastosowanie. Co za tym idzie dereifikację zwierząt należy uznać za zasadę systemu prawa, a nie wyłącznie zasadę określonej gałęzi prawa¹⁵. Mowa tu o zasadzie dyrektywnej, która ma realny wpływ zarówno na proces tworzenia, jak i stosowania prawa. Wyznacza ona bowiem kierunki legislacji i stanowi jednocześnie ważną wskazówkę interpretacyjną. Warto przy tym zaznaczyć, że dereifikacja obejmuje wszystkie zwierzęta, zarówno te udomowione, jak i żyjące w stanie wolnym. Bez znaczenia w tym przypadku pozostaje także to, w jaki sposób zwierzę wykorzystywane jest przez człowieka (jego przeznaczenie). Nie zmienia to jednak faktu, że w polskim porządku prawnym zakres i formy ochrony prawnej zwierząt są zróżnicowane. Odnosząc się do przedmiotowej kwestii, Sąd Najwyższy zauważył: „Omawiana ustawa [o ochronie zwierząt – E.K.] już jednak w ust. 2 art. 1 przyjmuje, że «w sprawach nieuregulowanych» w tym akcie prawnym «do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy». Zatem dereifikacja obejmuje wprawdzie wszystkie zwierzęta, ale w istocie jedynie w zakresie unormowanym tą ustawą. Tym samym inna ustawa, regulująca inną sferę życia społecznego czy gospodarczego, w której także chodzi o postępowanie człowieka ze zwierzętami, ale nie od strony ochrony tych zwierząt i należytego ich traktowania jako istot żyjących, lecz innych dóbr, może przewidzieć przepadek zwierzęcia, traktując je jako rzecz i rozwiązanie takie pozostaje wówczas w zgodności z ustawą o ochronie zwierząt, z uwagi na wskazany wyżej jej art. 1 ust. 2”¹⁶. Przykładem może być ustawa z 10.12.2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz.U. z 2021 r. poz. 36), która w art. 39 ust. 2, przewidując możliwość orzeczenia środka karnego prze-

¹⁵ M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia...*, s. 48 i n.

¹⁶ Uchwała SN z 20.06.2012 r., I KZP 4/12, OSNKW 2012/7, poz. 72, LEX nr 1166848.

W komentarzu omówiono zagadnienia dotyczące m.in. obowiązków wobec zwierząt domowych, gospodarskich i wolno żyjących, ich humanitarnego traktowania, zapewnienia odpowiedniej opieki, zakazu zabijania i znęcania się nad nimi.

Zweryfikowano wiele utrwalonych wcześniej poglądów na instytucje humanitarnej ochrony zwierząt, skupiając się na zagadnieniach najistotniejszych z punktu widzenia praktyki stosowania prawa.

Przedstawiono także nowe interpretacje wielu kwestii od lat opisywanych w literaturze przedmiotu. Dotyczy to w szczególności problematyki nadzoru nad przestrzeganiem przepisów ustawy o ochronie zwierząt oraz odpowiedzialności karnej z tytułu ich naruszenia.

W książce uwzględniono ostatnie zmiany legislacyjne, m.in. przepisy ustawy o Centralnym Azylu dla Zwierząt, a także najnowsze orzecznictwo sądowe.

Komentarz będzie pomocą w pracy: legislatorów, sędziów, adwokatów, radców prawnych, prokuratorów, ale także pracowników administracji ogólnej szczebla gminnego, członków samorządowych kolegiów odwoławczych, pracowników Inspekcji Weterynaryjnej oraz przedsiębiorców zajmujących się hodowlą zwierząt, ich transportem, ubojem oraz członków organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

Emil Kruk – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Administracyjnego i Nauki o Administracji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; kierownik i wykonawca w projektach badawczych i edukacyjnych; autor publikacji z zakresu prawa administracyjnego; redaktor naczelny „Przeglądu Prawa Administracyjnego”, członek Lokalnej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach z siedzibą w Lublinie.

ISBN 978-83-8358-364-8

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: +48 801 044 545
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL